

Ahogy a pedagógusok látják

Az ellenőrzés, értékelés és minőségbiztosítás helyzete és lehetőségei a magyar közoktatásban

A Magyar Gallup Intézet a Magyar Köztársaság Oktatási Minisztériuma megbízásából 1999. április 6. és 16. között személyes megkérdezéssel kérdőíves közvélemény-kutatást folytatott az ország pedagógusai körében. A megkérdezett pedagógusok száma 1979 fő volt.

A vizsgálatot 120 óvodában, 286 általános iskolában, és 119 középiskolában végeztük. Egy-egy óvodában 3–3, egy-egy iskolában pedig 4–4 pedagógussal készült interjú. Minden intézményben 1–1 interjú az intézményvezetővel (vagy a vezető elérhetetlensége estén annak helyettesével) készült. A vizsgálatba bevont intézményeket véletlenszerűen választottuk ki az ország összes óvodáját és iskoláját tartalmazó listából. A vizsgálatba bevont óvodák és iskolák az intézmény székhelyének településtípusa, a regionális lefedettség és az intézmény típusa szerint reprezentálták az ország összes óvodáját és iskoláját.

1. TÁBLA

A vizsgált intézmények

	A felkeresett intézmények száma	Arányuk a mintában	A megkérdezett pedagógusok száma	Arányuk a mintában	Arányuk a pedagógus- társadalomban
Óvodák	120	23%	360	18,2%	21,7%
Általános iskolák	286	54%	1 143	57,7%	58,3%
Középiskolák*	119	23%	476	24,1%	20,0%
Összesen:	525	100%	1 979	100%	100%

* 6 és 8 osztályos gimnáziumokkal és középfokú szakiskolákkal együtt

Az iskolák székhelyét tekintve a következő táblázat nyújt eligazítást. Ebből is jól látszik, hogy a használt minta kellőképpen átfogta a legkisebb települések intézményeit is.

2. TÁBLA

A vizsgált intézmények székhelye

Az iskola székhelye	Óvodák	Általános	Középiskolák
1. Budapest	12%	11%	25%
2. megyeszékhely	14%	11%	31%
3. 20 000 fő feletti nem megyeszékhely város	10%	8%	19%
4. 20 000 fő alatti város	13%	12%	21%
5. 3 000 fő feletti község	16%	11%	4%
6. 1 000–3 000 fő közötti község	22%	32%	-
7. 1 000 fő alatti község	13%	15%	-

A használt minta úgynevezett standard hibája az egész mintára vonatkoztatva kisebb, mint +2,2%. Ez azt jelenti, hogy az általunk közölt adatok csak ennél kisebb mértékben térnek el attól a hipotetikus eredménytől, amit abban az esetben kaptunk volna, ha minden egyes magyar pedagógust felkerestünk és megkérdeztünk volna. Ott, ahol a mintát az elemzés során több alcsoportra bontottuk, természetesen – az alcsoport nagyságától függően – ennél nagyobb statisztikai hibahatárok is előfordulhatnak

A kutatás célja az volt, hogy megismerjük, illetve feltárjuk:

- Milyen értékelési, ellenőrzési és minőségbiztosítási tevékenység folyt az utóbbi években a magyar iskolákban és óvodákban, az értékeléssel, ellenőrzéssel és minőségbiztosítással kapcsolatos jelenlegi tevékenységek feltérképezése az intézményekben.
- Hogyan értékelik a pedagógusok ezen tevékenységek szerepét, funkcióját és jelentőségét a közoktatás egészén belül, illetve hogyan látják, értékelik ezen tevékenység szerepének visszaszorulását az utóbbi években.
- Milyen attitűdje, véleménye van a magyar pedagógusoknak az értékelési, ellenőrzési és minőségbiztosítási tevékenységgel kapcsolatban.
- Milyen ismeretei vannak a magyar pedagógusoknak az értékelési, ellenőrzési és minőségbiztosítási tevékenységgel, illetve az Oktatási Minisztérium ezen a téren tervezett lépéseivel kapcsolatban.
- Az értékelés, ellenőrzés és minőségbiztosítás fejlesztésére vonatkozó központi törekvések támogatottsága a pedagógusok körében.
- Hogyan látják a pedagógusok, mik legyenek az értékelés, ellenőrzés és minőségbiztosítás kulcsmozzanatai és súlyponti elemei.

A következőkben összefoglaljuk a kutatás legfontosabb megállapításait.

A pedagógusok 62%-a szerint romlott a pedagógusok munkáját segítő rendszeres külső értékelés és ellenőrzés helyzete az iskolákban, óvodákban. Azok aránya, akik szerint ez javult, mindössze 35% (a pedagógusok 3%-a nem válaszolt a kérdésre).

A pedagógusok 78%-a úgy érzi, hogy az értékelés, ellenőrzés az utóbbi 9–10 évben visszaszorult a magyar közoktatásban. Ezzel ellentétes véleménye, illetve tapasztalata csak 20%-nak volt (nem válaszolt a kérdésre a pedagógusok 2%-a).

Az, hogy az értékelés, ellenőrzés szerepe visszaszorult a magyar közoktatásban, a pedagógusok 81%-a szerint negatív hatású volt a magyar közoktatásra nézve, és csak 14% tartja ezt üdvözlendő, pozitív fejleménynek. Az intézmény-vezetők és helyetteseik körében már 87% azok aránya, akik szerint az értékelés, ellenőrzés szerepe visszaszorulásának hatása negatív volt, de a beosztott pedagógusok 76%-a is osztja ezt a véleményt.

A pedagógusok 59%-a szerint az értékelés és ellenőrzés szerepének visszaszorulása kedvezőtlenül hatott a pedagóguspálya társadalmi presztízsére is, 48%-uk szerint az iskolákban, óvodákban folyó szakmai pedagógiai munka színvonalára is kedvezőtlenül hatott ez a folyamat, sőt ugyancsak 48%-uk szerint a közoktatás anyagi finanszírozására is kedvezőtlen hatása volt. Azt, hogy az ellenőrzés, értékelés háttérbe szorulásának pozitív, kedvező hatása volt a fenti dolgokra, a pedagógusoknak kérdésenként mindössze 3–3 százaléka mondta; a többiek nem érezték eléggé kompetensnek magukat, hogy ezeket a kérdéseket megítéljék.

Az intézményvezetők válaszai alapján a magyar közoktatási intézmények kereken 60%-ában volt valamilyen, külső szervezet által végzett értékelés, ellenőrzés az utolsó három évben. Ez egyúttal azt jelenti, hogy 10 intézmény közül 4-ben az elmúlt három évben semmifajta független értékelése nem történt az ott folyó munkának és gazdálkodásnak.

A középiskolák 75%-ában, az általános iskolák 60%-ában, ellenben az óvodáknak csak 44%-ában volt külső értékelés az elmúlt három évben.

A fővárosi intézmények 82%-ában, a vidéki nagyvárosok intézményeinek több, mint kétharmadában, a kisközségek iskoláinak és óvodáinak ellenben csak kevesebb, mint egyharmadában volt bármifajta külső értékelés, ellenőrzés.

Az önkormányzati intézmények 20%-ában az utóbbi 10 évben nem volt semmilyen külső, az intézménytől független értékelés vagy ellenőrzés. Az önkormányzati intézmények további 20%-ában volt ugyan külső értékelés, de azt nem az önkormányzat megbízásából végezték.

Az értékelés ellenőrzés-jellegére vonatkozóan árulkodó az, hogy a fenntartói értékelések, ellenőrzések alkalmával 87%-ban értékelték a gazdálkodással kapcsolatos szabályok betartását; 78%-ban a törvényességi előírások betartást; de mindössze 38%-ban történt meg a pedagógiai munka szakmai értékelése.

A fenntartó önkormányzatok ellenőrző, értékelő tevékenysége tehát az esetek legnagyobb részében kizárólag a gazdálkodásra és a törvényi előírások betartására szorítkozik.

Az önkormányzatok az ellenőrzést, értékelést gyakorta olyan eszközként használják, amely idegen az értékelés eredeti, alapvető céljától és funkciójától, sőt nem ritkán a retorzió eszközeként használják.

Az ellenőrzések, értékelések 26%-ában szerepet játszott az, hogy átszervezést készítettek elő, 18%-ában az, hogy pedagógus-elbocsátásokra készültek, 11%-ában az, hogy intézménybezárást tervezett az önkormányzat.

Az ellenőrzések, értékelések 6%-ban az volt a kiváltó ok, hogy az intézményvezetőnek megromlott a kapcsolata a fenntartóval, 4%-ban pedig az játszott szerepet, hogy szülő kereste meg a fenntartót.

Az önkormányzatok értékelő, ellenőrző tevékenységének hatékonyságáról sokat elárul az is, hogy az intézményvezetők szerint az önkormányzati értékelések, ellenőrzések 62%-ban nem volt semmilyen következménye az értékelésnek az iskolában.

Azon intézményvezetőknek 41%-a, ahol egyáltalán volt önkormányzati fenntartói értékelés, azt mondta, hogy elégedetlen a fenntartó önkormányzat értékelő, ellenőrző tevékenységével.

A beosztott pedagógusok 49%-a, az intézményvezetőknek és helyetteseiknek pedig 76%-a mondta azt, hogy már találkozott a különböző minőségbiztosítási kezdeményezésekkel, elméletekkel a szakirodalomban, továbbképzéseken.

Az intézményvezetők 95%-a, a beosztott pedagógusok 70%-a hallott róla, hogy az Oktatási Minisztériumban megkezdődött az értékelés, minőségbiztosítás rendszerének kialakítását célzó munka.

Arról, hogy elkészült a közoktatás területén végzendő értékelés, minőségbiztosítás stratégiájának terve, az intézményvezetők kétharmada (65%), a beosztott pedagógusoknak pedig egyharmada (34%) tudott. (Ezeknek a válaszoknak az értékelésekor mindenképpen figyelembe kell venni, hogy az Oktatási Minisztériumnak a minőségbiztosítással kapcsolatos tájékoztatója a vizsgálat idején már megérkezett az iskolákhoz.)

Az intézményvezetők és helyetteseik 90%-ának, a beosztott pedagógusok 77%-ának az a meggyőződése, hogy növelni kell az értékelés, ellenőrzés és a minőségbiztosítás súlyát a magyar közoktatásügyben. Ezzel ellentétes a véleménye a beosztott pedagógusok 19%-ának, és az intézményvezetők 9%-ának volt (a többiek – 1%, illetve 4% – nem válaszoltak a kérdésre).

A pedagógusok meghatározó többségének értékelése és várakozása szerint az értékelés, ellenőrzés, minőségbiztosítás szerepének növelése előnyös lenne a közoktatásban érdekelt valamennyi szereplőnek.

Az intézményvezetők és helyetteseik csaknem négyötöde (79%-a), a beosztott pedagógusoknak pedig 70%-a úgy véli, hogy az iskolától, óvodától független külső értékelés nem sértené a tanárok és az óvodapedagógusok pedagógiai szabadságát. Ezzel ellentétesen vélekedik az intézményvezetők 16%-a, a beosztott pedagógusok 22%-a.

3. TÁBLA

Az értékelés, ellenőrzés, minőségbiztosítás szerepének növelése előnyös lenne-e?

	Előnyös lenne
A központi oktatásirányítás számára	86%
Az iskolákban, óvodákban dolgozó pedagógusok számára	85%
Az egész magyar társadalom számára	83%
Az iskolák, óvodák igazgatói, intézményvezetői számára	81%
A fenntartó számára	81%
A helyi társadalom számára, ahol az iskola, óvoda van	78%
A szülők számára	73%

Az intézményvezetők és helyetteseik 87%-a azt mondta, hogy ő szívesen venné, ha külső szakértők rendszeresen értékelnék az iskolája, óvodája munkáját. A beosztott pedagógusoknak is negyötöde (80%) azt mondta, hogy ő szívesen venné az ilyen jellegű értékelést. Az intézményvezetőknek csak 10%-a, a beosztott pedagógusoknak pedig 16%-a ódzkodik attól, hogy intézményét külső szakértők értékeljék.

Az intézményvezetők és helyetteseik 60%-a, a beosztott pedagógusoknak pedig kerekén 40%-a azt mondta, hogy ő személy szerint is szívesen bekapcsolódna iskoláján belül a minőségbiztosítással összefüggő munkába.

Megkértük a pedagógusokat arra, hogy 27 olyan szempontot tartották az értékelés, ellenőrzés, minőségbiztosítás során figyelembe lehet venni, egyenként értékeljenek aszerint, hogy szerintük ezek mennyire fontosak az értékelési és minőségbiztosítási tevékenységek során.

A pedagógusok a következő hat szempontot tartották a legfontosabbnak:

- Mennyire gyermekközpontú az intézményben folyó pedagógiai munka
- A vezetés elkötelezettsége a minőségi munka iránt
- Milyen az intézmény irányításának minősége
- Milyen mértékű a pedagógusok elkötelezettsége az intézményi célok elérésében
- A konkrét helyi körülményekhez és feltételekhez képest mennyire teljesít jól az iskola, óvoda (pedagógiai hozzáadott érték)
- Az intézményben folyó munka megfelel-e a fenntartó által elfogadott nevelési- illetve pedagógiai programnak

A második hatos csoportba a következő szempontok kerültek:

- Milyen a pedagógusok képzettsége
- Megvannak-e az intézményben a jogszabályok által előírt dokumentumok
- Milyen az óvoda, iskola, mint munkahely minősége, hangulata
- Milyenek a nevelési programok, ill. a pedagógiai program és a helyi tanterv
- Milyen az intézmény gazdálkodása
- Milyen az intézmény felszereltsége és állapota

Világosan látszik, hogy a pedagógusok egészen más szempontokat tartanak fontosnak, mint amikre az eddigi fenntartói, önkormányzati ellenőrzések legnagyobbbrészt irányultak.

Az is jól látszik, hogy a magyar pedagógus-társadalom szemléletmódja, tehát az, amit a pedagógusok fontosnak tartanak a minőségbiztosítással kapcsolatban, nagyon közel van ahhoz a szemléletmódhoz, ahogyan a legkorszerűbb minőség-menedzselési iskolák megközelítik a minőséget.

Arra is megkértük a pedagógusokat, hogy az Oktatási Minisztérium minőségbiztosítással kapcsolatos elképzelései közül válasszák ki azokat, amelyek számukra a legszimpatikusabbak, a leginkább elfogadhatóak. A pedagógusok számára a minisztérium tíz felkínált terv-elem közül a következő három volt a legvonzóbb:

- szakmai továbbképzéseket kívánnak biztosítani a pedagógusok számára a helyi minőségbiztosítási rendszerek bevezetésének támogatására;
- az intézményeket ahhoz a társadalmi közegehez, környezethez viszonyítva is tervezik értékelni, amelyben az iskola működik;
- szakmai segítséget kívánnak nyújtania fenntartók számára a helyi intézmények illetve intézményrendszer szakmai alapú értékeléséhez.

Eredményeink arra utalnak, hogy a pedagógusok meglepően korszerű látásmóddal, meglehetősen nagyfokú nyitottsággal és pozitív várakozással tekintenek a minőségbiztosítással kapcsolatos központi kezdeményezésekre.

Fischer György

A szakoktatók helyzete az egészségügy és oktatás rendszerében

Évek óta tapasztaljuk, hogy az egészségügyi ellátás iránti igények hazánkban és Európaszerte is egyre növekednek. A demográfiai változások, köztük nem utolsó sorban az időskorúak számának jelentős emelkedése, az életmóddal összefüggő betegségek szignifikáns mértékű sokasodása hozzájárul az egészségügy felértékelődéséhez.

Az Európa társadalmi-gazdasági és kulturális sokszínűségét és az ápolás fejlődésének eltérő fázisait figyelembe véve az EVSZ stratégiát dolgozott ki egységes képzési elvek bevezetésére. A stratégiai célkitűzések között az ápolók oktatóinak képzése is szerepel. Európának és Magyarországnak jól felkészült egészségügyi szakemberekre van szüksége, akik megfelelő pedagógiai hozzáértéssel rendelkeznek, és maguk is részt vesznek az egész életen át tartó tanulásban.

Magyarországon a közoktatás és szakképzés reformja, amely fokozatosan megszünteti a két évtizednél régebbi, a középiskola szintjén működtetett egészségügyi szakképzést, új helyzetet teremt a főiskolai szintű képesítéssel rendelkező egészségügyi szakoktatók számára.

Szakmai fórumokon az érintettek is rendszeresen felvetették a kérdést, valójában hová is tartoznak? Mire elég, mire jogosítja fel őket főiskolai végzettségük?

Gyakran elhangzott, úgy érzik, valójában sem az egészségügyi dolgozókhöz, sem a pedagógusokhoz nem tartoznak, helyzetük felemás, s egyetemi szakirányú képzésük, továbbképzésük sem megoldott. A bizonytalanságot fokozza az is, hogy az említett szakképzési reform szerint az egészségügyi szakképzés területén néhány kivételtől eltekintve áttértek az érettségire épülő szakképzésre. Ezek a szakképzések az iskolarendszerű képzések tekintetében 1–3 év közötti időtartamúak, míg iskolarendszeren kívüli képzések egy meglévő alapképzésre épülve, egy konkrét szakterületre készítik fel a szakembereket.

Hol a helye, mi a szerepe az egészségügyi főiskolán végzett szakoktatóknak a megváltozó közép-fokú, az érettségire épülő 18 év fölötti, illetve a konkrét szakterületekre szóló képzésekben?

Jelenleg a megszűnő és az új kialakuló képzési rendszer még egyidőben van jelen. Ebben az átmeneti állapotban volna idő és lehetőség az új közoktatás és szakképzés reformjához igazodó egyetemi szintű egészségügyi tudományi szaktanár alapképzés, a ráépülő képzések és továbbképzések beindítására.